

Про коронавірусну інфекцію COVID-19 в українських та європейських енциклопедіях

Микола Железняк

Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-8290-6345
Email: mykola@esu.com.ua

Олександр Іщенко

Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-8910-111X
Email: ishchenko@nas.gov.ua

Резюме: Нині світ перебуває на тій стадії еволюційного розвитку цивілізації, у якій інформація та знання стають основоположними продуктами виробництва. Збільшення ролі інформації й знань в житті суспільства, які поширюються в інтернет-просторі, актуалізує проблеми цифрової освіченості (грамотності / компетенції) людей. У цьому дослідженні на окремому прикладі, пов'язаному з пандемією коронавірусної інфекції в період 2019–2020 років, показано значення онлайн-енциклопедій у процесі формування цифрової освіченості. Проаналізувавши статті на тему COVID-19, SARS-CoV-2, які подають національні енциклопедії Європи (й України зокрема), зроблено висновок про інертність енциклопедичних знань і невисоку їх практичну цінність для переважної більшості населення з точки зору поведінки й рішень під час пандемії. У цьому контексті вирізняється «Вікіпедія», пропонуючи значно більший масив довідкових даних, зокрема й тих, що зазвичай не властиві класичним енциклопедіям, однак корисні для читачів.

Ключові слова: енциклопедистика, цифровий (інформаційний) простір, «Енциклопедія Сучасної України», «Вікіпедія», «Великанорвезька енциклопедія» (Store norske leksikon), «Британіка», «Національна енциклопедія» Латвії (Nacionālā enciklopēdija), «Брокгауз» (Brockhaus Enzyklopädie), «Хорватська енциклопедія» (Hrvatska enciklopedija), COVID-19, SARS-CoV-2.

ЦИТУВАТИ СТАТТЮ:

Железняк М., Іщенко О. Про коронавірусну інфекцію COVID-19 в українських та європейських енциклопедіях. *Енциклопедичний вісник України*. 2020. Вип. 12. С. 44–57. DOI: 10.37068/evu.12.4

The coronavirus disease COVID-19's coverage in Ukrainian and European encyclopedias

Mykola Zhelezniak

NASU Institute of Encyclopedic Research, Kyiv, Ukraine

Oleksandr Ishchenko

NASU Institute of Encyclopedic Research, Kyiv, Ukraine

Abstract: Today, humans have the phase of the social organization evolution, in which information, communication technologies, and knowledge are fundamental objects of production, as well as the digital environment is an important space for the development of society. There are problems of people's digital literacy actualized by the increasing role of the existing and growing in information and knowledge in society from Internet environment. This study illustrates the issue of getting digital literacy using online encyclopedic resources on the case about informing the pandemic of coronavirus disease COVID-19 worldwide in 2019-2020. Based on analysis of the mentioned virological topic articles of the national encyclopedias of Europe (Britannica, Brockhaus, Encyclopedia of Modern Ukraine, Great Norwegian Encyclopedia, Wikipedia, etc.) the conclusion is made that encyclopedic knowledge is inert and during the pandemic, it has a low practical role for the needs of humans in the context of safe behavior and right decisions. However, Wikipedia differs from other national online encyclopedias by offering much more information including that is not commonly found in classical encyclopedias, but is useful to readers.

Keywords: encyclopaedistics, digital environment, Encyclopedia of Modern Ukraine, Wikipedia, Britannica, Great Norwegian Encyclopedia, National Encyclopedia (Latvia), Brockhaus, Croatian Encyclopedia, COVID-19, SARS-CoV-2.

Вступ

Із розвитком комп'ютерних засобів, телекомунікаційних мереж та інтернет-технологій сучасний світ поступово перейшов в епоху інформаційного суспільства, у якому роль інформації, що є загальнодоступною й швидко поширюваною, експоненційно збільшилася. Водночас інформаційний простір відзначається не лише великими обсягами даних щодо будь-якого питання і мобільністю їх віднайдення, а й тим, що інформація поділилася на дві великі категорії – достовірну (правдиву) й недостовірну (псевдодостовірну – таку, що частково містить правду, або фейкову – таку, що зовсім не відповідає дійсності, тобто повністю містифіковану). Поширення недостовірної інформації, особливо тієї, що стосується життєво важливих питань, становить реальний виклик сьогодення.

На думку норвезьких енциклопедистів Е. Болстада й С. Петтерсена, нині в умовах поширення дезінформаційних процесів, зумовлених нав'язуванням різноманітної політичної пропаганди, конспірологічних теорій, продукуванням фейкових новин тощо, суспільство має великий попит на якісну інформацію достовірного характеру, подану реальними експертами, передусім науковцями [Bolstad, Pettersen, с. 169]. Цю думку удокладнює головний редактор латвійської «Національної енциклопедії» (Nacionālā enciklopēdija) В. Щербінскіс: «Сьогодні електронні енциклопедії в різних країнах Європи зазнають ренесансу – перебувають на новій хвилі свого розвитку. Річ у тім, що в умовах маніпулятивних новин та загалом тенденцій спотворення даних надзвичайно важливо мати надійні джерела інформації. Це чудовий час, коли енциклопедичні проекти можуть стати в пригоді, слугуючи джерелом правдивих знань» [Sprūde].

Треба зауважити, що енциклопедії – не бездоганні носії правдивих відомостей. Особливо це стосується енциклопедично-інформаційного ресурсу «Вікіпедія», що є основним джерелом довідкової інформації для багатьох людей у світі й доступ до редагування статей у ній має кожен, хто виявить на це бажання. За даними американських дослідників, неправдиві, викривлені факти у «Вікіпедії» трапляються часто, проте їх навчилися швидко усувати. Однак багато статей, передусім тих, що не мають певного політичного, соціального резонансу й користуються не надто великою увагою серед читачів, можуть упродовж тривалого часу вміщувати містифіковані дані й поширювати їх в інформаційному просторі [Kumar, West, Leskovec].

Звісно, не лише у «Вікіпедії» (у якій викривлення інформації найчастіше здійснюється або через некомпетентність автора, або свідомо як акт інформаційного вандалізму), а в будь-якому енциклопедичному виданні можуть траплятися хиби в наведенні цифр, фактів, які допущено без злого наміру. Це може бути елементом неухважності автора / редактора або ж наслідком процесу інформатизації суспільства, коли й сам експерт (автор статті) стає заручником великої кількості джерел інформації, несвідомо орієнтуючись на хибні дані. Яскравий приклад – стаття в онлайн-енциклопедії «Британіка» про український літак «Мрія» АН-225, у якій його було названо російським, поки у 2018 році не виправили на коректний варіант завдяки ініціативі 7-річного хлопчика – докладніше див: [«Мрія»...].

Наведені вище аргументи свідчать, що в сучасних реаліях вміння перевіряти інформацію, відділяючи правду від містифікації, має велике значення незалежно від рівня довіри до джерела, яким послуговується людина. Проблему цифрової освіченості (грамотності / компетентності), що стосується не лише вмінь і навичок користуватися сучасними інформаційними технологіями задля пошуку, знаходження, збереження інформації, а й критично мислити під час опрацювання інформаційного потоку, актив-

но досліджують науковці різних галузей знань. Серед них – й енциклопедисти (напр., див.: [Брайчевський; Іщенко; Giles]).

Цифровій компетентності почали приділяти увагу й у сучасній освіті. Зміст цих компетенцій полягає передусім у готовності особи самостійно оволодівати новими інформаційними технологіями, оцінювати переваги їх використання і відповідні ризики, а також мати готовність до сприйняття технологічних змін, швидкість яких постійно нарощується.

За окремими спостереженнями, цифрову грамотність сьогодні умовно поділяють на техніко-технологічну й соціогуманітарну. Особливої ваги дослідники надають соціогуманітарному аспекту цифрової грамотності: «Інформаційне маніпулювання із поєднанням різноманітних новітніх технологій психологічного впливу в умовах ведення гібридних агресій поширюється практично миттєво та набуває дедалі загрозливіших форм. Сугестивні технології активно застосовують в інтернет-просторі в масштабах, сумірних із найбільшими небезпеками для національного інформаційного простору. Отже, кожна освічена особа, яка має доступ до цифрової інформації, повинна розуміти всі її реальні загрози, усвідомлювати механізми психологічного маніпулювання засобами їхнього вжитку в інформаційних текстах, знати механізми протидії деструктивним чинникам, які супроводжують інформаційні війни. Всі ці компетенції, що сприятимуть освіченій особі у протидії з деструктивним впливом та маніпуляціями з використанням розповсюджуваних інформаційних текстів у глобальній Мережі, також відносимо до поняття цифрової грамотності» [Кудлай, с. 162–163].

Цифрова грамотність має велике значення не лише з огляду на інформаційні війни. Існує багато інших випадків, у яких має місце загроза психічному й фізичному здоров'ю людини, її життю, коли та чи інша інформація, вміння / невміння нею користуватися може вберегти її або, навпаки, нашкодити.

Таким випадком можуть бути ситуації, що стосуються охорони здоров'я, у зв'язку з чим набуває особливої актуальності інформація медичної тематики та питання грамотності її опрацювання. Наприклад, у «Норвезькій великій енциклопедії», за оцінкою фахівців, найпопулярніші статті стосуються саме медицини, адже «люди в довідкових виданнях намагаються встановити, чи відповідають їхні симптоми окремій хворобі, з'ясувати, що ж намагався пояснити лікар, вживаючи лише йому зрозумілі терміни, зрештою, збагнути, від чого померла близька людина» [Bolstad, Pettersen, с. 162]. Узгоджуються із цим твердженням результати дослідження колективу німецьких та ірландських науковців, які, вивчаючи джерела медичної інформації в Інтернеті, дійшли висновку про часте використання онлайн-енциклопедій у її пошуку [Barros, Duggan, Rebholz-Schuhmann].

У кінці 2019 – на початку 2020 року світ зіткнувся зі страшною проблемою – спалахом коронавірусної інфекції COVID-19. Інформаційний простір почав наповнюватися величезною кількістю даних про цю хворобу та її збудник – коронавірус SARS-CoV-2. Прикметною особливістю цього випадку є те, що інформацію будь-якого характеру про хворобу та її збудник можна поділити не на дві, а три категорії – 1) правдива інформація, 2) фейкова інформація та 3) невизначена інформація. Невизначеною є та, якою офіційно керуються, проте в дійсності не існує надійних аргументів вважати таку інформацію ані достовірною, ані недоведеною. З цього приводу влучно зазначають окремі аналітики, наголошуючи на тому, що «у зв'язку з хворобою COVID-19 людство опинилося в ситуації, коли рішення, від яких залежить життя великої кількості населення, приймають в умовах відсутності достовірних даних» [Ioannidis].

Найперший приклад такої невизначеності має філологічне (термінологічне) підґрунтя: коронавірус, який спричиняє інфекційну хворобу COVID-19, позначають то як «2019-nCoV», то як «SARS-CoV-2» (зрештою, перший варіант почали вважати застарілим, а другий – чинним). Невизначеністю, а точніше заплутаністю, характеризується й написання в українській мові слова «коронавірус», що складається з двох основ – «корона» + «вірус». Не заглиблюючись в особливості правопису складних слів, зауважимо лише, що нині це слово пишуть разом (як і в англійській мові – «coronavirus» та латині – «Coronaviridae»), проте у фаховій літературі до появи у 2019 році SARS-CoV-2 відповідну родину вірусів на письмі подекуди відтворювали через дефіс – «корона-вірус».

Основне завдання нашої статті – схарактеризувати рівень знань в онлайн-енциклопедіях про коронавірусну хворобу COVID-19 та її причину (коронавірус SARS-CoV-2) в умовах найбільшої затребуваності відповідної інформації та її пошуку в цифровому середовищі (Інтернеті).

Матеріал і методика

Зміст нашої роботи полягає в аналізі характеру інформації про хворобу COVID-19 і її причину, яку можна віднайти в енциклопедичних онлайн-джерелах України та Європи (передусім на прикладі національних онлайн-енциклопедій).

Дослідження проведено в середині березня 2020 року, в умовах, коли:

- Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила про пандемію коронавірусної інфекції;
- в Україні (як і багатьох інших країн Європи) запровадили карантинні заходи для запобігання її поширенню;
- фармацевтичні засоби лікування хвороби відсутні, не створено потрібної вакцини для уникнення зараження;

- в Україні й світі вирувала інформаційна паніка у зв'язку з тим, що загострення хвороби призводить до летальних наслідків, що немає достовірних даних про те, як лікувати хворобу і як вберегтися від зараження нею.

На нашу думку, для більшості людей найнагальнішими питаннями, пов'язаними з коронавірусною інфекцією, стали такі:

1. Що відомо про вірус: скільки він живе в повітрі та на поверхні предметів, яка ймовірність заразитися від хворої людини, що робити, щоб убезпечити себе та близьких?
2. Наскільки небезпечна коронавірусна інфекція? Як впливає вік, стать, хронічні захворювання на тяжкість перебігу хвороби?
3. Якими є основні симптоми хвороби? Коли лишатися вдома, а коли звертатися до лікаря?
4. Від чого помирають хворі та як лікують ускладнення хвороби?
5. Чим (якими ліками, біологічно активними добавками і т. п.) не нашкодити під час лікування коронавірусної інфекції.
6. Чи вберігає захисна маска від вірусного зараження, кому вона допоможе?
7. Чи передається вірус від домашніх тварин, укусів комах та поштових посилок із регіонів зараження.
8. Основні протоколи дій у разі перебування з хворим на COVID-19.
9. Покроковий план дій, якщо людина захворіла на застуду в період пандемії.
10. Що дозволено робити під час карантину стосовно соціальної взаємодії, пересування населеними пунктами тощо, а що заборонено.

Далі в контексті саме цих питань схарактеризуємо означену інформацію з енциклопедичних джерел, що виявилися у фокусі нашої уваги.

Результати й обговорення

COVID-19 та SARS-CoV-2 в українських енциклопедіях. В «Енциклопедії Сучасної України»¹ (гол. редкол. І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін.) подано статтю «Коронавірусна інфекція» (автор – проф. М. Андрейчин), у якій у компактному викладенні подано інформацію про властивості вірусу-збудника, природу його виникнення, історичні відомості щодо поширення схожих вірусів, основні симптоми коронавірусної хвороби COVID-19, фахову діагностику та способи лікування. До цієї статті спрямовує читача й стаття-посилання під назвою «Коронавірусна хвороба COVID-2019». Окрім того, є інші матеріали, дотичні до відповідної тематики. Зокрема, в статті «Медична вірусологія» згадуються респіраторні синдроми, викликані коронавірусами SARS-CoV і MERS-CoV; повідо-

¹ URL: <http://esu.com.ua> (дата перегляду: 17.03.2020).

мляється, що ДУ «Український науково-дослідний протичумний інститут імені І. Мечникова» (Одеса) має матеріально-технічну базу та професійних фахівців для діагностики різноманітних вірусних інфекцій, зокрема й названих вище. Загальну інформацію про віруси (серед них і коронавіруси), пандемію можна віднайти і в інших статтях, таких як «Епідемія», «Епідеміологія», «Грип», «Вірусологія», «Молекулярна вірусологія». В ЕСУ є також стаття «Карантин», що висвітлює особливості на загальнодержавному рівні обмежувальних медико-санітарних та адміністративних заходів, їхнє запровадження в країнах Європи в різні часи.

У «Великій українській енциклопедії»² (кер. А. Киридон) подано кілька статей із порушеної проблематики. Так, стаття «Коронавірусна інфекція» складається з довідок про класифікацію відповідного захворювання, патогенез, діагностику, поширеність та профілактичні заходи. Про хворобу згадано також у статтях «Карантин» та «Пандемія».

В електронній «Фармацевтичній енциклопедії»³ (гол. ред. В. Черних) відсутня інформація безпосередньо про коронавірус SARS-CoV-2 й коронавірусну хворобу. Коронавіруси згадані лише у статті «Гострі респіраторні вірусні інфекції», у якій акцент здійснено на описі симптоматики й особливостях лікування ГРВІ.

Значно розгалуженішою в інформаційному плані виглядає «Вікіпедія» (тут аналізуємо лише українськомовний розділ⁴), де відомості про хворобу висвітлюють статті «Коронавірусна хвороба 2019», «Коронавірусна хвороба 2019 в Україні», «Коронавірусна хвороба 2019 у Польщі», «Пандемія коронавірусної хвороби 2019», «Поширення пандемії коронавірусної хвороби 2019 в Україні», «Коронавірусна інфекція», «Тяжкий гострий респіраторний синдром». Найбільш цінною з практичної точки зору є стаття «Коронавірусна хвороба 2019», що містить науково обґрунтовані дані про патогенез, клінічні прояви, особливості діагностики, лікування й профілактики. Фактично, можна сказати, що в цій статті певною мірою подано відповіді на питання про хворобу, які найбільше хвилюють населення (у статті часто оновлюють відомості). Інформаційну парадигму про хворобу доповнюють статті про коронавірус, зокрема «SARS-CoV-2», «Дезінформація щодо спалаху коронавірусу 2019–20 років», «Коронавіруси», «Бетакоронавіруси», «Orthocoronavirinae (Ортокоронавіруси)».

COVID-19 та SARS-CoV-2 у зарубіжних енциклопедіях. У відомій на весь світ енциклопедії «Британіка»⁵ знання про коронавірусну хворобу, що виникла в кінці 2019 року, сконцентровано у двох статтях

² URL: <https://vue.gov.ua> (дата перегляду: 17.03.2020).

³ URL: <https://pharmacypedia.com.ua> (дата перегляду: 17.03.2020).

⁴ URL: <https://uk.wikipedia.org> (дата перегляду: 17.03.2020).

⁵ URL: <https://www.britannica.com> (дата перегляду: 17.03.2020).

«SARS» («Тяжкий гострий респіраторний синдром») та «Coronavirus». У них окреслено історію коронавірусних спалахів, їхні наслідки та зосереджено увагу на особливостях хвороби COVID-19 – її поширенні, основних симптоматичних ознаках та характеристиках коронавірусу SARS-CoV-2. Енциклопедія містить також кілька статей-посилань, а саме: «SARS-coronavirus», «COVID-19», які ведуть читача до двох основних зазначених вище статей. Коронавірусну хворобу згадано також у статті «Pandemic».

Три розлогі статті відповідної тематики знаходимо у «Великій норвезькій енциклопедії»⁶, що користується великою популярністю в Норвегії. Стаття «Koronavirus-pandemien i 2020» містить відомості про відкриття вірусу, спалах у Китаї, поширення по світу та окреслює норвезький контекст проблеми (характер зараження населення, карантинні й інші заходи боротьби з поширенням хвороби, вплив на стан економіки в країні). У статті «COVID-19 – koronaviruset» інформують про особливості хвороби, чинники ризику, шляхи зараження, заходи з профілактики й запобігання поширенню хвороби. Загальну картину про неї доповнює стаття під назвою «Koronavirus».

У найпопулярнішому довідковому джерелі Швеції – «Національній енциклопедії»⁷ – порушені питання висвітлюють три статті, зокрема «COVID-19», «Coronavirus» та «Pandemi». Енциклопедія має платний доступ, тому зміст статей позбавлений вільного ознайомлення з ними.

Три фактично аналогічні статті містить знаменита німецька енциклопедія «Брокгауз»⁸ – «SARS-CoV-2», «Coronaviren» та «Epidemie», вільний доступ до яких так само обмежено.

Дві статті – «COVID-19 bolest» і «Koronavirusi» – містить «Хорватська енциклопедія»⁹, це доволі короткі довідки з окреслених питань (найзагальніша інформація). Майже аналогічний характер висвітлення відповідних питань фіксуємо в італійській енциклопедії «Треккані»¹⁰, де вміщено дві статті – про коронавірус і ним спричинену хворобу. Між іншим, сайт цієї енциклопедії містить розділ новин, де інформацію про COVID-19 та SARS-CoV-2 представлено низкою щоденних новинних повідомлень.

Не вдалося знайти статті про коронавіруси й коронавірусну хворобу в уже згадуваній «Національній енциклопедії» Латвії¹¹. Відсутнім виявився матеріал про COVID-19 та SARS-CoV-2 також у низці інших національ-

⁶ URL: <https://snl.no> (дата перегляду: 17.03.2020).

⁷ URL: <https://www.ne.se> (дата перегляду: 17.03.2020).

⁸ URL: <https://brockhaus.de> (дата перегляду: 17.03.2020).

⁹ URL: <http://www.enciklopedija.hr> (дата перегляду: 18.03.2020).

¹⁰ URL: <http://www.treccani.it> (дата перегляду: 18.03.2020).

¹¹ URL: <https://enciklopedija.lv> (дата перегляду: 18.03.2020).

них енциклопедій, зокрема французькій «Універсальній енциклопедії»¹², польській «Енциклопедії Державного наукового видавництва»¹³, «Великій данській енциклопедії»¹⁴, «Великій російській енциклопедії»¹⁵ тощо.

Узагальнюючи інформацію, яку подають онлайн-енциклопедії щодо порушених медичних питань, зазначимо таке.

1. Читач, звернувшись до енциклопедичних видань, не знайде докладних відповідей на практичні питання про актуальну коронавірусну хворобу, натомість отримає лише інформацію найзагальнішого характеру про неї та її збудника.

2. Поставивши за мету перевірити достовірність окремого факту, пов'язаного з хворобою, читачеві навряд чи стане в пригоді інформація з енциклопедичних джерел у зв'язку з її узагальненим, лапідарним характером. Можливо, ситуація виглядала б кращою в умовах активного розвитку галузевих (медичних) онлайн-енциклопедій.

3. Дві наведені вище думки підтверджують той факт, що енциклопедії – доволі інертна система знань, до якої потрапляє лише найосновніша інформація про реалію, а вузькоспрямована, додаткова, побіжна, зокрема й та, що має властивість швидко змінювати свій статус з достовірної на протилежну, актуальної на застарілу, лімітується.

4. Інертність енциклопедичних знань – це і добре, і ні. Останнє зумовлено тим, що наявна інформація (наприклад, медичної тематики) має низьке практичне значення для широких верств населення, особливо з точки зору окремих часових рамок (таких, як період загальнодержавного карантину із запобігання поширення вірусної інфекції). Позитивне виявляється в тому, що характер енциклопедичної інформації гарантує її достовірність. Енциклопедичний жанр передбачає надання інформації, яка має актуальність незалежно від місця й часу. Енциклопедії як жанр природно відрізняються від довідників чи практичних посібників, у яких тематична інформація має бути значно розлогішою й мати для читача суто ужиткову функцію.

5. Практичне значення енциклопедичної літератури для соціуму виявляється в іншому. Зокрема, як зауважують зарубіжні дослідники, представлення медичної тематики в енциклопедіях, довідниках, словниках відіграє неабияку роль у розвитку національної медичної термінології, систематизації й структуруванні медичних знань [То] та ін.]. Окрім цього, як зазначають українські фахівці [Гриновець, Ріпецька, с. 22], енциклопедії, зокрема медичні, для країни є компендіумом уніфікованих відомостей про визначних учених, перелік світових досягнень та пам'ятних дат української медицини.

---

¹² URL: <http://www.encyclopaedia-universalis.fr> (дата перегляду: 18.03.2020).

¹³ URL: <http://encyklopedia.pwn.pl> (дата перегляду: 18.03.2020).

¹⁴ URL: <https://denstoredanske.lex.dk> (дата перегляду: 18.03.2020).

¹⁵ URL: <https://bigenc.ru> (дата перегляду: 18.03.2020).

6. На загальному тлі інформації про COVID-19 та SARS-CoV-2 в різних енциклопедичних джерелах України та Європи дещо виокремлюється «Вікіпедія», яка містить значно більший обсяг інформації, ніж будь-яка інша онлайн-енциклопедія. По-перше, в ній представлено набагато ширший репертуар статей за цією темою. Це пов'язано з тим, що у «Вікіпедії» кількість статей не обмежена жодним реєстром гасел, адже його просто не існує. По-друге, відповідні статті багатші на довідково-практичні дані, частина з яких фактично оновлюється безперервно (наприклад, відомості щодо кількості людей, які захворіли, одужали та померли, наведено в реальному часі). Звісно, в цьому виявляється велика перевага «Вікіпедії» для читачів порівняно з іншими енциклопедичними проектами. Цим же «Вікіпедія» засвідчує факт відмінності від розуміння класичної енциклопедії і, можливо, є чинником стимулювання розвитку класичної енциклопедистики в сучасному світі.

7. З точки зору формування цифрової освіченості будь-які енциклопедичні джерела, без сумніву, є важливим ресурсом вивчення й аналізу даних, перевірки їхньої правдивості, незважаючи на те, що енциклопедичні знання зазвичай мають узагальнювальний характер. На це звертають увагу й інші науковці [Яценко, с. 265], називаючи енциклопедії важливим джерелом формування інформаційної компетенції. На прикладі висвітлення в енциклопедичних джерелах питань про означену хворобу та її збудник вкотре переконаємося, що енциклопедії – це систематизований виклад відомостей про актуальні питання в короткій, загальній формі, що покликані зорієнтувати читача для їх подальшого глибшого й докладнішого дослідження.

Підбиваючи підсумок, зауважимо, що національні онлайн-енциклопедії – це передусім джерело інформації про історичну спадщину країни: їхнє завдання накопичувати й відтворювати культурну й соціальну ідентичність нації. «Українська національна енциклопедистика покликана сформувати об'єктивне, неупереджене уявлення про нашу державу, її давню історію, традиції, звичаї, культуру, мову, літературу, тобто про все те, чим українці як нація різняться від інших народів світу» [Железняк, с. 110]. За словами окремих дослідників [Jermen, Kraus, Starčević-Stančić, с. 70], національна енциклопедія – це не лише джерело окресленої вище інформації, а ще й інструмент її захисту. Знання про історію країни, її духовні й матеріальні надбання – це інертні знання (відповідна система знань відносно непорушна, але відкрита для входження нових даних). Отже, передусім із погляду саме таких знань енциклопедії є релевантним засобом формування цифрової освіченості особистості. Натомість із погляду таргетних знань, які стосуються охорони здоров'я і збереження життя, в процесі формування цифрової грамотності варто орієнтуватися на джерела надійної інформації інакшого формату.

Щоправда, як наголошено в окремих студіях [Vujić], завданням енциклопедії є надання відомостей про загальні (ті, що ми назвали інертними) і динамічні знання. Динамічними знаннями дослідники називають ті, що характерні й важливі безпосередньо для того часу й середовища, в межах яких енциклопедія твориться. Поділяючи цю думку, вважаємо, що національні енциклопедії мають зважати на виклики сьогодення й оперативно реагувати на актуальні для суспільства явища й події, широко (в межах можливостей) висвітлюючи їх. Власне, той факт, що в більшості аналізованих енциклопедій, зокрема й українських (передусім «Енциклопедії Сучасної України»), виявилася інформація про хворобу COVID-19 та її збудник SARS-CoV-2, свідчить про те, що творці енциклопедій розуміють важливість наявності у своїх виданнях відповідного контенту.

Висновки

На основі аналізу статей про коронавірусну інфекцію COVID-19 та її збудник – коронавірус SARS-CoV-2, які вміщено у «Вікіпедії», онлайн-енциклопедіях України («Енциклопедія Сучасної України», «Велика українська енциклопедія», «Фармацевтична енциклопедія») та Європи («Британіка», «Брокгауз», «Треккані», «Велика норвезька енциклопедія», «Хорватська енциклопедія» тощо), виявили, що відповідна енциклопедична інформація (станом на середину березня 2020 року) має невисоку практичну цінність для населення з точки зору поведінки й рішень під час пандемії (через інертний теоретико-узагальнений характер енциклопедичної інформації). Для отримання необхідних знань про зазначену хворобу та її причину, що дають відповіді на нагальні практичні питання, варто апелювати до більш спеціалізованих надійних джерел інформації. Треба розуміти, що відомості медичної тематики в енциклопедичних виданнях мають значно ширше значення, ніж бути практичним порадищем.

Серед усіх досліджених онлайн-енциклопедій «Вікіпедія» вирізняється найбільшим обсягом довідкової інформації (за кількістю тематичних статей та за глибиною інформації). Відповідний контент у решті енциклопедій доволі подібний один до одного, а в окремих аналізованих джерелах інформація про хворобу й вірус-збудник відсутня взагалі.

Факт наявності відомостей про COVID-19 і SARS-CoV-2 в електронних енциклопедіях (попри те, що ці явища виникли зовсім недавно) свідчить про реагування енциклопедистів на актуальні для людської спільноти виклики сьогодення. Це підвищує значення онлайн-енциклопедій у формуванні цифрової грамотності, необхідної для інформаційної безпеки кожному активному користувачеві глобальної мережі Інтернет.

ЛІТЕРАТУРА

- Брайчевський С. Електронні енциклопедичні ресурси в умовах інформаційної війни. *Правова інформатика*. 2015. №. 45. С. 9–13.
- Гриновець В., Ріпецька О. Передумови створення медичної енциклопедії України. *Енциклопедичний вісник України*. 2015. Вип. 6–7. С. 22–22. DOI: <https://doi.org/10.37068/evu.6-7.4>.
- Железняк М. «Енциклопедія Сучасної України»: регіональний аспект. *Література та культура Полісся*. 2019. Вип. 97 (12). С. 109–119. DOI: <https://doi.org/10.31654/2520-6966-2019-12i-97-109-118>.
- Іщенко О. Про порушення і захист «екології» енциклопедичних знань (огляд звіту Центру досліджень Європейського парламенту про національні онлайн-енциклопедії в країнах Європи). *Енциклопедичний вісник України*. 2018. Вип. 10. С. 19–30. DOI: <https://doi.org/10.37068/evu.10.2>.
- Кудлай В. Формування цифрової грамотності особистості в сучасному інформаційному просторі. *Записки українського мовознавства*. 2019. Т. 2. № 26. С. 160–168. DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2019.26.181707>.
- «Мрія» – український літак: 7-річному блогеру Захару відповіли і пообіцяли виправити помилку. *Голос Америки*. 2018. 1 лют. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/mria-zahar/4234442.html>.
- Яценко І. Інформаційна компетентність як одна із ключових компетенцій у сучасній системі освіти. Технології інтеграції змісту освіти: зб. наук. праць всеукраїнського круглого столу, Полтава, 12 березня 2018 р. Полтава, 2018. С. 262–269.
- Barros J., Duggan J., Rebholz-Schuhmann D. The Application of Internet-Based Sources for Public Health Surveillance (Infoveillance): Systematic Review. *Journal of Medical Internet Research*. 2020. № 3. С. e13680. DOI: <https://doi.org/10.2196/13680>.
- Bolstad E., Pettersen S. How to build an Encyclopedia for the 21st Century: Lessons learned from The Great Norwegian Encyclopedia. *Studia Lexicographica*. 2019. Vol. 13 (24). P. 153–171. <https://doi.org/10.33604/sl.13.24.5>.
- Giles J. Internet encyclopaedias go head to head. *Nature*. 2005. Vol. 438. P. 900–901. DOI: <https://doi.org/10.1038/438900a>.
- Ioannidis J. A fiasco in the making? As the coronavirus pandemic takes hold, we are making decisions without reliable data. *STAT News*. 2020. March 17. URL: <https://www.statnews.com/2020/03/17/a-fiasco-in-the-making-as-the-coronavirus-pandemic-takes-hold-we-are-making-decisions-without-reliable-data>.
- Jermen N., Kraus C., Starčević-Stančić I. Lexicography and encyclopaedistics in the digital environment. *The Future of Information Sciences. INFUTURE2015: e-Institutions – Openness, Accessibility, and Preservation (Proceedings of the*

- 5-th International Conference). 2015, Zagreb. 2015. P. 65–75. DOI: <https://doi.org/10.17234/INFUTURE.2015.9>.
- Kumar S., West R., Leskovec J. Disinformation on the Web: Impact, Characteristics, and Detection of Wikipedia Hoaxes. *WWW'16: Proceedings of the 25th International Conference on World Wide Web 2016*. Geneva: International World Wide Web Conferences Steering Committee. P. 591–602. DOI: <https://doi.org/10.1145/2872427.2883085>.
- Sprūde V. Enciklopēdija Latvijā ir valsts atbildība. Saruna ar Valteru Ščerbinski. *Latvijas Avīze*. 2019. October 29. URL: <https://www.la.lv/enciklopedija-latvija-ir-valsts-atbildiba>.
- Tolj J., Jecić Z., Jerman N. Medicina u hrvatskoj leksikografiji i enciklopedici. *Acta medico-historica Adriatica*. 2019. Vol. 17 (2). P. 313–336. DOI: <https://doi.org/10.31952/amha.17.2.9>.
- Vujić A. Razvitak enciklopedistike i enciklopedijsko vrednovanje. *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*. Sv. 1. Zagreb, 1991. S. 25–43.

REFERENCES

- Barros, J., Duggan, J., Rebholz-Schuhmann, D. (2020). The Application of Internet-Based Sources for Public Health Surveillance (Infoveillance): Systematic Review. *Journal of Medical Internet Research*, 3, e13680. <https://doi.org/10.2196/13680>.
- Bolstad, E., Pettersen, S. (2019). How to build an Encyclopedia for the 21st Century: Lessons learned from The Great Norwegian Encyclopedia. *Studia Lexicographica*, 13 (24), 153–171. <https://doi.org/10.33604/sl.13.24.5>.
- Braichevskiy, S.M. (2015). Electronic encyclopedias in information warfares. *Pravova informatyka*, 45, 9–13 [in Ukrainian].
- Giles, J. (2005). Internet encyclopaedias go head to head. *Nature*, 438, 900–901. <https://doi.org/10.1038/438900a>.
- Hrynovets, V., & Ripetska, O. The background to create the Medical Encyclopedia of Ukraine. *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 6–7, 22–22. <https://doi.org/10.37068/evu.6-7.4> [in Ukrainian].
- Ioannidis, J. (2020, March 17). A fiasco in the making? As the coronavirus pandemic takes hold, we are making decisions without reliable data. *STAT News*. <https://www.statnews.com/2020/03/17/a-fiasco-in-the-making-as-the-coronavirus-pandemic-takes-hold-we-are-making-decisions-without-reliable-data>.
- Ishchenko, O. (2018). On violation and protection of the information ecosystem in national encyclopedias (review of the report on national online encyclopedias in Europe by the European Parliamentary Research Service). *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 10, 19–30. <https://doi.org/10.37068/evu.10.2> [in Ukrainian].

- Jermen, N., Kraus, C., Starčević-Stančić, I. (2015). Lexicography and encyclopaedistics in the digital environment. In *Proceedings of the 5-th International Conference The Future of Information Sciences. INFUTURE2015: e-Institutions – Openness, Accessibility, and Preservation* (pp. 65–75). Zagreb: University of Zagreb. <https://doi.org/10.17234/INFUTURE.2015.9>.
- Kudlai, V. (2019). Formation of digital literacy in the modern information space. *Notes on Ukrainian Linguistics*, 2 (26), 160–168. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2019.26.181707> [in Ukrainian].
- Kumar, S., West, R., Leskovec, J. (2016). Disinformation on the Web: Impact, Characteristics, and Detection of Wikipedia Hoaxes. In *WWW '16: Proceedings of the 25th International Conference on World Wide Web* (pp. 591–602). Geneva: International World Wide Web Conferences Steering Committee. <https://doi.org/10.1145/2872427.2883085>.
- “Mriya” is a Ukrainian plane: 7-year-old blogger Zakhar was answered and promised to correct the mistake. (2018, February 1). Voice of America (Ukrainian). <https://ukrainian.voanews.com/a/mria-zahar/4234442.html> [in Ukrainian].
- Sprūde, V. (2019, October 29). Enciklopēdija Latvijā ir valsts atbildība. Saruna ar Valteru Ščerbinski. *Latvijas Avīze*. <https://www.la.lv/enciklopedija-latvija-ir-valsts-atbildiba> [in Latvian].
- Tolj, J., Jecić, Z., Jermen, N. (2019). Medicina u hrvatskoj leksikografiji i enciklopedici. *Acta medico-historica Adriatica*, 17(2), 313–336. <https://doi.org/10.31952/amha.17.2.9> [in Croatian].
- Vujić, A. (1991). Razvitak enciklopedistike i enciklopedijsko vrednovanje. In *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža* (vol. 1, pp. 25–43). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža [in Croatian].
- Yatsenko, I. (2018). Informatsiina kompetentnist yak odna iz kliuchovykh kompetentsii u suchasni systemi osvity [Information competence as one of the key competences in the modern education system]. In *Tekhnolohii intehratsii zmistu osvity: Proceedings of the round table*, Match 12, 2018, Poltava (pp. 262–269). Poltava:POIPPO [in Ukrainian].
- Zhelezniak, M. (2019). The Encyclopedia of Modern Ukraine: regional context. *Literature and Culture of Polissja*, 97(12), 109–119. <https://doi.org/10.31654/2520-6966-2019-12i-97-109-118> [in Ukrainian].